

Mezinárodní právo soukromé – včera, dnes a zítra

Private International Law – Yesterday, Today and Tomorrow

Naděžda Rozehnalová*, Kristina Sedláková Salibová**

Abstrakt

Příspěvek se zabývá vývojem mezinárodního práva soukromého, jako vědecké a pedagogické disciplíny, za uplynulých sto let od vzniku Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Jsou nastíněny zlomové okamžiky, které vedly k významnému rozvoji této vědní disciplíny. Příspěvek je rozdělen do tří částí, kde autoři popisují pedagogické a vědecké uchopení mezinárodního práva soukromého a procesního na pozadí obecného vývoje této disciplíny.

Klíčová slova

Mezinárodní právo soukromé; brněnská právnická fakulta; vývoj; vědní disciplína.

Abstract

This paper deals with the development of private international law in the last hundred years since the establishment of Faculty of Law of Masaryk University in Brno. They are outlined turning points that led to the significant development of this scientific discipline. The paper is divided into three parts, where authors describe the pedagogical and scientific meaning of private international and procedural law on the background of the general development of this discipline.

Keywords

Private International Law; Faculty of Law in Brno; Progress, Branch of Science.

Úvod

Mezinárodní právo soukromé a procesní je disciplínou, která zejména po roce 1990 zaznamenává mimořádný rozmach a nárůst zájmu v oblasti publikační, legislativní na národní, unijní i mezinárodní úrovni, a v neposlední řadě v oblasti pedagogické. Otevření hranic, nárůst kontaktů obchodních, dopravních, turistických, globalizace světové ekonomiky, rozvoj elektronizace atd. znamená v námi sledované oblasti nárůst soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem. A přirozenou potřebu právní regulace, do té doby spíše národní a omezeně regionální. S růstem vztahů přichází také nárůst sporů. Disciplína,

* Prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc., Katedra mezinárodního a evropského práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Department of International and European Law, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: 1860@muni.cz / ORCID: 0000-0002-8907-2718

** JUDr. Kristina Sedláková Salibová, doktorandka, Katedra mezinárodního a evropského práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Ph.D. student, Department of International and European Law, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: 388635@mail.muni.cz

kteřá v dobách, ve kterých jsem nastupovala¹ do pozice asistenta na katedru mezinárodního práva Univerzity Jana Evangelisty Purkyně (dnes Masarykova univerzita), byla označována za „třešničku na dortu velkého právníckého vzdělávání“, se díky tomuto rozmachu vztahů stala tou, která je neopomenutelná a s níž se prakticky každý právník setkává ve své odborné praxi. Přeshraniční uznání rozhodnutí v oblasti obchodní, smlouvy, zakládání společných podniků a investiční vstupy do zahraničních aktivit, rozvody, manželství, výživné, dědění, uznání zahraniční veřejné listiny a další a další otázky s mezinárodním prvkem, které nabraly a nabírají mimořádnou dynamiku, zvyšují potřebu nejen bádání či legislativních podnětů, ale i vzdělávání studentů na právníckých fakultách.

Působení jednotlivých osobností, které se podílely na pedagogickém procesu v oblasti mezinárodního práva soukromého na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v době první republiky, bylo dokumentováno v publikaci Vojáček-Tauchen-Schelle.² Na tuto reprezentativní publikaci odkazujeme, pokud jde o další data a údaje. Nechceme-li se ovšem opakovat, pokusíme se nastínit trošku jiný vývoj, který zaznamenala tato disciplína za uplynulých sto let na Právnické fakultě MU. Stejně jako v jiných případech, existují i zde období dokumentovaná více, a období dokumentovaná méně. Existují také jevy, které stojí za to zmínit tu více, tu méně. Náš pohled je do jisté míry subjektivní. Jeden z autorů této stati – prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc. – působí na katedře mezinárodního (a dnes i „evropského“) práva od roku 1979. A jako student fakulty od akademického roku 1975/1976. Toto období po znovuotevření právnícké fakulty je tak autorka schopna uchopit coby pamětník, který se podílel na vytváření pedagogického profilu disciplíny, lépe. Druhý ze spoluautorů – JUDr. Kristina Sedláková Salibová – byla studentkou magisterského studia a je aktuálně studentkou doktorského studia. Její pohled je tak spíše pohledem studenta aktuálně vnímajícího stav této disciplíny.

V dalších třech částech se pokusíme ukázat pedagogické a vědecké uchopení mezinárodního práva soukromého a procesního na pozadí obecného vývoje této disciplíny. Jde o pohled, který by si zasloužil nesporně větší prostor než je tato krátká stat' sepsaná v rámci vzpomínek a stoletého výročí založení Masarykovy univerzity. Nicméně snad i tato přinese onen pověstný kamínek do mozaiky poznání vývoje uvedené disciplíny.

1 Mezinárodní právo soukromé a procesní mezi dvěma světovými válkami

Dříve, než se budeme věnovat dvěma osobnostem, které zásadně formovaly uchopení mezinárodního práva soukromého na fakultě v tomto období, řekněme si několik slov dokumentujících mezinárodní právo soukromé a procesní v období mezi dvěma světovými válkami.

1 Prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc., nastoupila na katedru mezinárodního práva jako asistent v prosinci 1979.

2 VOJÁČEK, Ladislav, Jaromír TAUCHEN a Karel SCHELLE. *Dějiny Právnické fakulty Masarykovy univerzity: 1919–2019. 1. díl 1919–1989*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2019, 575 s. ISBN 978-80-210-9240-2.

Významným impulsem pro rozmach právní vědy se stal vznik Československa a otevření dvou právnických fakult. Jednou z nich byla právě Právnická fakulta MU v Brně. Věda mezinárodního práva soukromého se v tomto období obecně nevyvíjela samostatně, ale ve spojení s jinými právními obory. Konkrétně právem občanským a mezinárodním. Osobností, která se zasloužila o rozvoj vědy mezinárodního práva soukromého, byl Jan Krčmář. Ten ve svých pracích používá již přímo název *mezinárodní právo soukromé*.³ Ustanovení, týkající se mezinárodního práva soukromého, byla zakotvena v tehdejší občanském zákoníku, k jehož formulaci významnou měrou přispěl. Ostatně tato se stala východiskem pro pozdější prvou kodifikaci mezinárodního práva soukromého – zákon č. 41/1948 Sb., o mezinárodním a mezioblastním právu soukromém a o právu postavení cizinců v oboru práva.⁴

Děni v této oblasti ovlivňovaly, byť omezeně, mezinárodní aktivity. Je to především Haagská konference mezinárodního práva soukromého. Tato mezivládní organizace poprvé zasedala v roce 1893. V průběhu let vypracovala řadu úmluv či modelových pravidel, jejichž cílem bylo sjednocení kolizních a procesních norem, a to v různých oblastech. Zasedání Haagské konference se do roku 1904 uskutečnilo celkem čtyřikrát a výsledkem těchto zasedání bylo přijetí sedmi mezinárodních úmluv. Další zasedání proběhla až v letech 1925 a 1928. Představovala silné zázemí teoretické a měla vliv na vývoj námi sledované disciplíny. Děni, jak vidno, bylo zasaženo oběma světovými válkami, a tak skutečný význam a prestiž na děni v mezinárodním právu soukromém a procesním získala tato organizace až v poválečném období.⁵

Vraťme se k vývoji mezinárodního práva soukromého na Právnické fakultě MU. V souladu se zákonem o založení Masarykovy univerzity je zahájena výuka na právnické fakultě v podzimním semestru roku 1919. V prvopočátcích nebylo mezinárodní právo rozlišováno z pohledu pedagogického na veřejné a soukromé. Akcent byl dán na mezinárodní aspekt disciplíny a přednášky byly společné s mezinárodním právem veřejným. Právnická fakulta MU, stejně jako ostatní právnické fakulty, se potýkala s nedostatkem profesorů, kteří by byli specializovaní na tuto oblast. Připomeňme si některé. Jaroslav Kallab začal na fakultě vyučovat předmět nazvaný *Z práva mezinárodního*. A to i přesto,

3 Např. KRČMÁŘ, Jan. *Úvod do mezinárodního práva soukromého, část I. propedeutická*. Praha: Sborník věd právních a státních, 1906, 304 s.; KRČMÁŘ, Jan. *Základy Bartolovy a Baldovy teorie mezinárodního práva soukromého*. Praha: Sborník věd právních a státních, 1910, 232 s.

4 LANŽHOTSKÝ, Vladimír. Československá věda mezinárodního práva soukromého do roku 1948. *Časopis pro právní vědu a praxi* [online]. 1995, č. 1, s. 128–146 [cit. 22. 7. 2019]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cvpv/article/view/9503>

5 Odkazujeme na oficiální stránky Haagské konference mezinárodního práva soukromého. Dostupné z: <https://www.hcch.net/en/about/>

TRÁVNÍČKOVÁ, Simona. Unifikace a kodifikace v mezinárodním právu soukromém pohledem Jana Krčmáře a dnešní doby. In: *Historie mezinárodního práva soukromého: sborník příspěvků z workshopu konaného dne 11. 12. 2008* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 165 [cit. 19. 8. 2019]. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/historie2008/historie.pdf>

že těžiště jeho vědecké činnosti se zaměřovalo na trestní právo. Rovněž František Weyr přednášel na fakultě mezinárodní právo ve studijním roce 1928–1929. Rudolf Dominik se ve stejném období specializoval na *mezinárodní ochranu práce a mezinárodní ochranu životenského vlastnictví*.

Zlomový okamžik přišel v roce 1929 příchodem Michala Arturoviče Zimmermanna na Právnickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně. Dekretem byl ustaven smluvním profesorem mezinárodního práva.⁶ V době, kdy právnické fakulty nedisponovaly specialisty v této oblasti a nevychovávaly odborníky na poli mezinárodního práva, a současně v praxi byla tato problematika vnímána spíše okrajově, byl příchod Zimmermanna velkým přínosem pro další dění.⁷ A to jak pro jeho zkušenosti z odborné praxe, tak i pro zájmy akademické. Výuku zahájil v zimním semestru studijního roku 1930–1931, a to přednáškou nesoucí název *Vývoj mezinárodněprávních institucí od středověku do nové doby*. Ve stejném studijním roce začal také vyučovat nový předmět nazvaný *Mezinárodní právo soukromé*. Bylo to poprvé v historii fakulty, kdy se tento předmět začal vyučovat samostatně.⁸ Právě na tomto místě stojí za to si připomenout jak jeho osobu, tak především jednu z publikací, která je ceněna obcí mezinárodního práva soukromého dodnes – učebnici *Mezinárodní právo soukromé*.

Kdo byl vlastně profesor Zimmermann? Narodil se 21. listopadu 1887 v Kuntajisu. Vystudoval Právnickou fakultu v Petrohradě. Po jejím ukončení odešel do Paříže, kde pokračoval ve studiu práva. První světová válka zmařila jeho snahu o habilitaci na Právnické fakultě v Petrohradě. Ke svému milovanému oboru se mohl vrátit až po emigraci do Prahy, kde působil jako docent na Ruské právnické fakultě. Za svého působení vydal řadu ruský psaných spisů, které se zaměřovaly na mezinárodní právo.⁹ Rovněž pracoval v archivu ministerstva zahraničních věcí. V Praze později působil také v *revue Zabraněná politika*, kde publikoval řadu odborných článků.¹⁰ Díky svým dovednostem, odbornosti a kvalitou publikovaných děl dostal příležitost vyučovat na právnické fakultě

⁶ *Dekret prezidenta republiky ze dne 23. října 1929*. Archiv MU, osobní spis M. A. Zimmermann.

⁷ KALLAB, Jaroslav. Profesor M. A. Zimmermann. In: *Vědecká ročenka Právnické fakulty MU*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 1934–1935, roč. 13, s. 600–601.

⁸ *Seznam přednášek konaných na Právnické fakultě MU ve studijním roce 1930–1931*. Brno: Masarykova univerzita, 1930–1931.

⁹ *Ověrky nového mezinárodního práva. Mírnýje dogovory, Liga nacíj, Postojannaja palata Meždunarodnogo suda*. Praha: Plamja, 1923, 230 s.; *Materialnoje meždunarodnoje pravo*. Praha: Plamja, 1925; *Vmešajstvo i priznanie v meždunarodnom prave*. Praha: Plamja, 1926, 248 s.; *Sojedinenyje štaty severnoj Ameriki v istorii čelovečenstva 1776–1926*. Praha: Plamja, 1926.

¹⁰ V letech 1929–1935 vyšly tyto články: *Panevropa či Evropská konfederace? Zabraněná politika*, 1930, č. 7, 8, 9; *Budoucnost Společnosti Národů. Zabraněná politika*, 1931; *Londýnská námořní konference. Zabraněná politika*, 1931; *Francouzská koloniální expanse. Zabraněná politika*, 1931; *Úkoly konference pro omezení zbrojení. Zabraněná politika*, 1932/1933; *Intervence v mezinárodním právu. Zabraněná politika*, 1933; *Ed. Beneš a nové mezinárodní právo. Zabraněná politika*, 1934; *Smlouvy o neútočení a smlouvy o vzájemné pomoci. Zabraněná politika*, 1934.

v Brně. Vzhledem k tomu, že neměl československé státní občanství, mohl vyučovat jen jako smluvní profesor. Jeho kvality dostaly ohodnocení i na mezinárodní úrovni. V roce 1935 byl pozván na Akademii mezinárodního práva v Haagu, kde jeho přednášky sklidily velký ohlas. V době působení na právnické fakultě v Brně publikoval řadu významných děl a prací v oblasti mezinárodního práva veřejného a soukromého.¹¹ V té době česká literatura postrádala monografie a učebnice v oblasti mezinárodního práva.¹² Ostatně nebylo zvykem psát učebnice, byla to spíše výjimka.

Jedním z jeho nejvýznamnějších děl v oblasti mezinárodního práva soukromého se stala učebnice *Mezinárodní právo soukromé*.¹³ Tato patří dodnes k pomůckám při studiu tohoto vědního oboru. Zimmermann svou knihou poskytl ucelený a systematický přehled v tomto právním odvětví, do té doby nepublikovaný. Zimmermann učebnici mezinárodního práva soukromého rozdělil do čtyř částí, a to na úvod, základní pojmy, obecnou a zvláštní část. Jednotlivé části pak přehledně rozdělil do kapitol, které jsou vždy v úvodu opatřeny přehledem použité literatury, dokumentující vývoj v dané oblasti.

Zimmermann působil na Právnické fakultě poměrně nedlouho, nicméně stopa, kterou zanechal v oblasti vědecké a pedagogické, přetrvala do dnešních dnů. Po krátké chorobě zemřel 28. května 1935. Právnická fakulta ztratila významného člena pedagogického sboru z oblasti mezinárodního práva, který se jako první zabýval mezinárodním právem soukromým. V té době panovala velká obava, že odborníka, jakým byl Zimmermann, se nepodaří nahradit a právní odvětví mezinárodního práva soukromého upadne na dlouhou dobu v zapomnění.

Tyto obavy se alespoň zčásti podařilo odstranit v osobě Bohumila Kučery. Kučera začal působit na fakultě ve stejném období jako Zimmermann. Zaměřoval se převážně na oblast mezinárodního soudnictví. Předmět mezinárodní právo soukromé přímo nevyučoval (a tak se na Právnické fakultě MU v době první republiky mezinárodní právo soukromé přednášelo pouze v letech 1930/1931 až 1934/1935¹⁴).

¹¹ Jeho první obsáhlejší česká monografie z oblasti mezinárodního práva je *Rýnský pakt. Historickoprávní nástin*. Praha: Orbis, 1928, 74 s.; Rovněž *Společnost národů, idea míru a právní organizace lidstva v minulosti, přítomnosti a budoucnosti*. Praha: Orbis, 1931, 387 s.

Rovněž publikoval ve Vědecké fakultní ročence: Dva pakty. Pakt společnosti národů a Pakt Kelloggův. In: *Vědecká ročenka Právnické fakulty MU*, Brno: Barvič & Novotný, 1930, roč. 9, s. 282 a násl.; Mezinárodní právo starověkého Orientu. In: *Vědecká ročenka Právnické fakulty MU*, Praha: Orbis, 1931, roč. 10, s. 176 a násl.; Prostorové meze mezinárodního práva. In: *Vědecká ročenka Právnické fakulty MU*, Praha: Orbis, 1933, roč. 12, s. 125 a násl.

¹² Pro studijní účely publikoval *Historický vývoj mezinárodního práva v XIX. a XX. století*. Praha: Nákladem vlastním, 1929. Pro oblast mezinárodního práva veřejného publikoval pouze první díl publikace *Mezinárodní právo. I. díl*. Praha: Státní tiskárna, 1935, 180 s. (Vzhledem k předčasné smrti neměl Zimmermann možnost práci dokončit.)

¹³ *Mezinárodní právo soukromé*. Brno: Právnick, 1933, 445 s.

¹⁴ Srov. *Seznam přednášek konaných na Právnické fakultě MU ve studijním roce 1921–1922 až do roku 1938–1939*. Brno: Masarykova univerzita, 1921–1922 až 1938–1939.

Kučera se narodil 16. října 1894 ve Zvíkovci. Vystudoval obor právo na Univerzitě Karlově v Praze. Po studiích působil jako advokátní koncipient. Jelikož se chtěl věnovat mezinárodnímu právu, v roce 1920 nastupuje na ministerstvo zahraničních věcí. Současně působil na Právnické fakultě MU. Společně s Zimmermannem působil na katedře mezinárodního práva. Svou první přednášku z mezinárodního práva přednesl ve studijním roce 1930–1931 na téma *Smírčí řízení*. Z jeho činnosti je patrné, že se zaměřoval na otázky týkající se mezinárodního procesu – v oblasti mezinárodního práva veřejného a soukromého. V roce 1930 byl vyslán na I. konferenci pro kodifikaci mezinárodního práva, která se konala v Haagu. Vědecká činnost Kučery je pozoruhodná. Publikoval přes více než 50 odborných děl. Jeho prvním pojednáním bylo *K problému práva mezinárodního* publikované ve *Všehrd* v roce 1923. Jak již bylo uvedeno, Kučera se zaměřoval spíše na oblast mezinárodního procesu a mezinárodního práva veřejného. Nevyhýbal se však ani oblasti mezinárodního práva soukromého.¹⁵ Kučera významně přispěl v období první republiky k rozvoji mezinárodního práva soukromého v českých zemích. Na Právnické fakultě MU alespoň pro oblast mezinárodního soudnictví částečně překryl ztrátu, kterou tato utrpěla smrtí Zimmermanna.

2 Znovuobnovení výuky na právnické fakultě

Mezinárodní právo soukromé a procesní je po znovuobnovení činnosti Právnické fakulty UJEP zařazeno jako vědecká a pedagogická disciplína na katedru mezinárodního práva, kde setrvalo až do dnešních dnů. Je to do jisté míry paradoxní vzhledem k tomu, že doktrína mezinárodního práva soukromého nikdy nesdílela onen názor, že mezinárodní právo soukromé je součástí mezinárodního práva veřejného.¹⁶ Ostatně ani práva

¹⁵ Pro příklad uvádíme: K novějším snahám o obligatorní arbitráž. *Všehrd*, Praha: Všehrd, 1924, roč. 6; O státní příslušnosti obchodních společností v soukromém právu mezinárodním. *Časopis pro právní a státní vědu*, Brno: Nákladem Právnické Jednoty Moravské, 1925, roč. 8; O procesních kolisních normách. *Všehrd*, Praha: Všehrd, 1926, roč. 8; Československé soukromé právo mezinárodní (se zvláštním zřetelem k revizi občanského zákoníku). *Zahraněční politika*, 1926, roč. 5, s. 1022 a násl.; *tamtéž*, 1927, roč. 6, s. 75 a násl.; Zur Reform des tschechoslovakischen internationalen Privatrecht. *Blätter für internationales Privatrecht*, München: Schweitzer, 1927, roč. 2; O kodifikaci práva mezinárodního a soukromého práva mezinárodního v Americe. *Časopis pro právní a státní vědu*, Brno: Nákladem Právnické Jednoty Moravské, 1929, roč. 12; Námořní soukromé právo mezinárodní. *Moře a plavba*, Praha, 1931, roč. 3.

¹⁶ KUČERA, Zdeněk. *Mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. Praha: Panorama, 1980, s. 21–22.; KALENSKÝ, Pavel. K předmětu a povaze mezinárodního práva soukromého a k otázce jeho místa v systému práva. *Časopis pro mezinárodní právo*, Praha: Academia, 1960, roč. 4, s. 81 a násl.

Podstatou uvedeného názoru o náležitosti mezinárodního práva soukromého k mezinárodnímu právu byla představa, že ze systému norem mezinárodního práva lze vyvodit soustavu kolizních norem a systém pravomocí soudů.

Dále také v československé literatuře: BYSTRICKÝ, Rudolf. O vztahu mezinárodního práva veřejného a soukromého a o předmětu mezinárodního práva soukromého. *Časopis pro mezinárodní právo*, Praha: Academia, 1962, roč. 6, s. 134 a násl.; KUČERA, Zdeněk. Postavení mezinárodního práva soukromého v systému československého práva. *Právník*, Praha: Academia, 1982, roč. 121, s. 792 a násl.

civilního.¹⁷ Zcela konzistentní byl názor o tom, že mezinárodní právo soukromé a procesní je samostatným oborem. Odlišujícím se zejména zdroji, či „chtěnými“ zdroji své úpravy od dalších disciplín soukromého práva, předmětem právní úpravy a v neposlední řadě metodami, kterými disponuje.¹⁸ Jak uvidíme i v další části naší statě, posuny v rámci unijní integrace značně změnily i onu vazbu, která byla po dlouhou dobu téměř stabilní – to jsou návaznosti na vnitrostátní civilní právo a civilistickou vědu. Naopak byly zesíleny vazby komparativní spolu s vazbami na právo evropské.¹⁹

Zkusme si uvést několik postřehů, které nám snad pomohou uchopit toto období pohledem právě československého mezinárodního práva soukromého a procesního.²⁰ A následně jej promítnout do činnosti na fakultě.

Jedním z cílů mezinárodního práva soukromého je vnější rozhodovací harmonie – tj. dosažení stavu, kdy budou případy s mezinárodním prvkem rozhodovány v dosahu této disciplíny jednotně, tedy bude zajištěno stejné fórum i stejné rozhodné právo. Jde o ideální cíl, kterého lze obtížně dosáhnout. Resp. lze jej dosáhnout pomocí mnohostranných mezinárodních smluv, na nichž jsou účastny všechny, či alespoň většina států. Podobné by to bylo i s případnou harmonizací, která ovšem využívá cestu inspirace. Na mezinárodní úrovni je reprezentována různými vzorovými (modelovými) zákony.²¹ Na druhé straně, i když mezinárodní smlouvy aktuálně málokdy zavazují více států,

¹⁷ KUČERA, 1980, op. cit., s. 19–21.

Jedná se o tzv. civilistické stanovisko, které se objevovalo zejména v 19. století, souviselo s přijetím velkých občanských kodexů a systémem tzv. jednostranných kolizních norem (dnes prakticky překonaných).

¹⁸ KALENSKÝ, Pavel. Universalismus a nacionalismus v doktríně mezinárodního práva soukromého. *Časopis pro mezinárodní právo*, Praha: Academia, 1969, roč. 13, s. 45 a násl.; rovněž skvělá publikace téhož autora: KALENSKÝ, Pavel. *Trends of Private International Law*. Praha: Academia, 1971, 308 s.

¹⁹ K otázce tzv. evropského mezinárodního práva soukromého, zdrojům úpravy, tvorbě pojmů atd. viz v české literatuře: PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, 304 s. ISBN 978-80-7400-504-6; ROZEHNALOVÁ, Naděžda a Vladimír TÝČ. *Evropský justiční prostor (v civilních otázkách)*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 401 s. ISBN 80-210-4053-X; ROZEHNALOVÁ, Naděžda a Vladimír TÝČ. K vývoji mezinárodního práva soukromého a procesního ve státech Evropské unie. In: *Ročenka evropského práva*. Brno: Masarykova univerzita, 1998, svazek IV, s. 165–185; ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Vladimír TÝČ a Monika NOVOTNÁ. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 346 s. ISBN 80-210-1867-4.

²⁰ Ještě jednu poznámku je nutné zmínit. Československá věda mezinárodního práva soukromého od počátku zařazovala do dosahu této disciplíny nejenom právo kolizní a později i přímé normy, nýbrž i oblast práva procesního obsahujícího mezinárodní prvek. To bylo vyjádřeno nejenom v zákoně, ale i v publikacích a učebnicích.

²¹ Typickým příkladem velmi úspěšné harmonizace cestou vzorového zákona je Vzorový zákon UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži z roku 1985 s doplňky z roku 2006. Tento ovlivnil zásadním způsobem tzv. moderní uchopení rozhodčího řízení v řadě zemí a přijaté zákony se na něj často přímo odvolávají ve svých odůvodněních. To je ostatně případ i českého zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 20. 08. 2019].

Zde odkazujeme na oficiální stránky UNCITRAL. Dostupné z: <https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration>

je to do jisté míry cesta, kterou k unifikaci směřovat. Mezinárodní smlouvy mnohostranné jsou vytvářeny v rámci mezinárodních organizací.

ČSSR se podílela na práci řady mezinárodních organizací, jejichž buďto přímým či vedlejším produktem byly normy dopadající do námi sledované oblasti. V prvé řadě je to již zmíněná Haagská konference mezinárodního práva soukromého.²² ČSSR byla smluvní stranou některých smluv z oblasti procesní či z oblasti rodinného práva. Častokrát bylo ovšem využito jiné techniky – přímé inkorporace textu, resp. článku mezinárodní smlouvy do zákona. Jako příklad může sloužit ustanovení § 12 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém²³. Další z významných organizací byla UNCITRAL – komise OSN věnující se unifikaci hmotného práva²⁴. ČSSR se aktivně účastnila na její činnosti. Vedle již zmíněných vzorových zákonů je třeba uvést Newyorskou úmluvu o uznání cizích rozhodčích nálezů z roku 1958 a z oblasti přímých norem potom Úmluvu o mezinárodní kupní smlouvě – tzv. Vídeňskou úmluvu. ČSSR byla (a je) smluvní stranou obou z nich. Opomenout není možné ani UNIDROIT – Mezinárodní ústav pro sjednocení soukromého práva v Římě, jehož byla od jeho založení ČSSR členem. ČSSR byla smluvním státem mnohostranných mezinárodních smluv zejména z oblasti vymáhání výživného. Poměrně zajímavou kapitolu tvořily smlouvy dvoustranné – smlouvy o právní pomoci. Ty byly uzavřeny především se socialistickými státy či lidově demokratickými státy třetího světa. Nicméně některé byly uzavřeny i se státy tzv. kapitalistickými. Tyto smlouvy upravovaly v oblasti civilní jak oblast kolizní, tak i procesní. Tvořily významnou součást tehdejšího mezinárodního práva soukromého a procesního.²⁵

Dalším determinantem vývoje mezinárodního práva soukromého byl rozvoj regionální. ČSSR byla členským státem RVHP – Rady vzájemné hospodářské pomoci. Unifikace práva zasahovala především oblast hmotného práva. Primát v této oblasti byla výměna zboží [Všeobecné podmínky pro dodávky zboží mezi organizacemi členských států

22 KALENSKÝ, Pavel. Současná činnost Haagské konference mezinárodního práva soukromého a její další program. *Časopis pro mezinárodní právo*, Praha: Academia, 1962, roč. 6, s. 20 a násl.; VALENTOVIČ, Zoltán. Niektoré problémy unifikácie medzinárodného práva súkromného. *Právnické štúdie*, 1971, s. 337 a násl.

23 KUČERA, Zdeněk. Účinky přechodu vlastnického práva mezi stranami mezinárodní kupní smlouvy. *Časopis pro mezinárodní právo*, Praha: Academia, 1968, roč. 12, s. 39 a násl.; KUČERA, Zdeněk. *Kolizní problematika přechodu vlastnického práva k movitým věcem na základě mezinárodní kupní smlouvy*. 1. vyd. Praha: Academia, 1970, 193 s.

24 CÚTH, Juraj. K otázke rozvoja medzinárodného obchodného práva vo svetle činnosti komisie OSN pre medzinárodné obchodné právo. In: *Zborník prác z mezinárodného práva*. Bratislava: Universitاس Comeniana – Acta Facultatis Iuridicae, 1979.

25 CÚTH, Juraj. Niektoré otázky unifikácie v zmluvách o právnej pomoci medzi socialistickými štátmi. *Študie z mezinárodného práva*, roč. 12, 1967, s. 135.

Rady vzájemné hospodářské pomoci (VDP RVHP 1968/1975) ve znění z roku 1979²⁶]. Později se připojily další oblasti.²⁷ V oblasti procesní bylo unifikováno mezinárodní rozhodčí řízení v rámci členských států RVHP, a to v podobě tzv. obligatorní arbitráže, která byla zajišťována určenými národními rozhodčími soudy.²⁸

Na úrovni národní je třeba uvést, že Československo preferovalo, pokud jde o oblast mezinárodního práva soukromého a procesního, kodifikované úpravy. Prvý zákon byl přijat s účinností v roce 1948.²⁹ V období velkých legislativních změn a nových kodifikací v šedesátých letech přicházejí tři kodexy, které na dlouhou dobu³⁰ upravují námi sledovanou oblast:

- Zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním.
- Zákon č. 98/1963 Sb., o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů.
- Zákon č. 101/1963 Sb., Zákoník mezinárodního obchodu.³¹

Jaké procesy je třeba ještě zmínit? Dovolíme si uvést dva. V prvé řadě je to další regionální unifikace, která se odehrává v rámci EHS – Evropských hospodářských společenstev. K této rovině, v té době reprezentované především unifikací procesní,³² se vrátíme až v další části. Diskusi přináší také oblast tzv. nestátního práva – práva světových obchodníků, *das Welthandelsrecht*, *lex mercatoria*. Československá doktrína tento

26 Viz naposledy Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 17/1980 Sb., o změnách a doplnění Všeobecných podmínek pro dodávky zboží mezi organizacemi členských států Rady vzájemné hospodářské pomoci (VDP RVHP 1968/1975). In: *Sbírka zákonů: Česká republika*. Praha: Ministerstvo vnitra, 1980, částka 4, s. 50.

27 FOJTÍKOVÁ, Lenka. *Zabraněná obchodní politika ČR: historie a současnost (1945–2008)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 246 s. ISBN 978-80-7400-128-4.

28 Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 115/1974 Sb., o Úmluvě o řešení občanskoprávních sporů vznikajících ze vztahů hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rozhodčím řízení, ve znění účinné od 31. 10. 1974 do 25. 1. 1996. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. Nakladatelství C. H. Beck [cit. 20. 08. 2019]. Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.muni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzg42f6mjrguwta&groupIndex=0&rowIndex=0>

SEDLÁČEK, Vilém. K podpisu Úmluvy o řešení občanskoprávních sporů vznikajících ze vztahů hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rozhodčím řízení. *Právní zpravodaj č. zabraněného obchodu*, Praha: Československá obchodní komora, 1972, roč. 17, č. 4-5, s. 1 a násl.; STEINER, Vilém. Zdokonalení činnosti zahraničně obchodních arbitrážních orgánů členských států RVHP. *Právník*, Praha: Academia, 1972, roč. 111, s. 940 a násl.

29 Zákon č. 41/1948 Sb., o mezinárodním a mezioblastním právu soukromém a o právním postavení cizinců v oboru práva soukromého, účinný od 1. 6. 1948. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 20. 08. 2019].

30 Konkrétně zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním byl nahrazen teprve v rámci velké rekodifikace s účinností od roku 2015.

31 KANDA, Antonín. Zákon o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku a jeho místo v systému československého socialistického práva. *Právník*, Praha: Academia, 1966, roč. 105, s. 128 a násl.

32 1968 Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters. *Official Journal L 299*, 31.12.1972, s. 0032–0042.

koncept, prezentovaný jako zárodek třetího, na vnitrostátním právu autonomního systému, plně odmítla.³³ Nicméně problematice inkorporace jednotlivých prostředků a jejich obsahu je věnována poměrně široká pozornost.³⁴

Vraťme se ke katedře mezinárodního práva a výuce mezinárodního práva soukromého. Po znovuoobnovení činnosti fakulty se na výuce podílejí i odborníci z pražské právnické fakulty. Je to zejména prof. JUDr. Oto Kunz, DrSc. – přední český internacionalista a odborník na mezinárodní právo soukromé, zejména pokud jde o oblast práv duševního vlastnictví. Pod jeho vedením vyrostl zejména doc. JUDr. Otakar Eller, CSc., který se věnoval především mezinárodnímu právu procesnímu.³⁵ Přicházejí ovšem i další mladí kolegové – z praxe z podniku zahraničního obchodu přichází jako interní vyučující JUDr. Vladimír Týč. Jako externisté působí i další odborníci z praxe – JUDr. Milan Kružík, CSc., JUDr. Martin Cetl, CSc., později také JUDr. Zlatava Fialová-Davidová, CSc. V roce 1979 přichází jako interní pracovník JUDr. Naděžda Rozehnalová.

Samotná výuka není z dnešního pohledu rozsáhlá. Problematice mezinárodního práva soukromého, procesního a obchodního je věnován zpočátku jeden semestr s poměrně vysokým počtem přednáškových hodin. Teprve později se výuka dělí a rozšiřuje na dva semestry. Zkouška je společná s mezinárodním právem veřejným.

Za zmínku stojí nesporně i otázka učebnic. Základem pro výuku je celostátní učebnice Z. Kučery – Mezinárodní právo soukromé. Je zajímavé, že tato je prakticky využívána ve své obecné části a zvláštní části až do roku 2017, kdy ji nahrazuje ve výuce na právnické fakultě brněnská učebnice. Nicméně pro výuku práva mezinárodního obchodu jsou poměrně záhy vytvořena samostatná brněnská skripta.³⁶

Samotná výuka je založena na seznámení se se základními zdroji právní úpravy. Těžiště je dáno do oblasti národní úpravy – na analýzu již zmíněných zákonů. Dalším těžištěm je právní úprava v rámci RVHP. Okrajově jsou uváděny zdroje mezinárodní.

Vědecká činnost v oblasti mezinárodního práva soukromého je zásadně poznamenána přerušením činnosti fakulty. V podstatě se stejně jako zkušenosti pedagogické buduje od počátku. Zpracovány jsou jen některé otázky. Jak již bylo uvedeno, základní profilace doc. JUDr. Otakara Ellera, CSc., je na oblast práva procesního. Naděžda Rozehnalová se zpočátku věnuje spíše mezinárodnímu právu obchodnímu, jak pokud jde o regulaci

33 KUČERA, 1980, op. cit., s. 216–221. K vývoji v této oblasti viz ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Transnacionální právo mezinárodního obchodu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994, 205 s. ISBN 80-210-0855-5.

34 ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Standardizované formy uzavírání smluv v mezinárodním obchodě*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1991, 118 s. ISBN 80-210-0269-7.

35 ELLER, Otakar. *Mezinárodní občanské právo procesní*. 1. vyd. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1987, 93 s.

36 ROZEHNALOVÁ, Naděžda a Zlatava DAVIDOVÁ. *Učební texty ke studiu mezinárodního práva soukromého*. 1. vyd. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1989, 209 s. ISBN 80-210-0004-X; ROZEHNALOVÁ, Naděžda a Zlatava FIALOVÁ. *Právo v mezinárodním obchodu*. 1. vyd. Brno: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 1985, 164 s.

státní, tak pokud jde o regulaci nestátní. Tam směřuje i její kandidátská práce věnovaná problematice formulářových smluv a obchodních podmínek, i další publikační činnost. Je třeba zmínit, že katedra mezinárodního práva je rovněž školicím pracovištěm pro kandidatury v oblasti mezinárodního práva.

3 Mezinárodní právo soukromé po roce 1990

Obecně jsou devadesátá léta pro mezinárodní právo soukromé obdobím mimořádného rozmachu. Lze to dokumentovat prakticky na všech oblastech. V našem případě i na oblasti pedagogické. Nový impuls pro tuto disciplínu však nepřišel ani z oblasti mezinárodní, ani z oblasti národní. Přichází z oblasti regionální unifikace. Ta zásadně poznamenává směřování výzkumné i pedagogické. Samozřejmě jsou zde i jiné vlivy, které poznamenávají přeshraniční regulaci. V oblasti práva mezinárodního obchodu je to vznik Světové obchodní organizace a s ní spojená globalizace světové ekonomiky. Ta nesporně poznamenává výuku a výzkumná témata z oblasti práva mezinárodního obchodu. Jsou to i počiny komise UNCITRAL či Haagské konference mezinárodního práva soukromého, které ovlivnily právní regulaci námi sledovaných vztahů. V roce 2012 je to na národní úrovni přijetí nového kodexu mezinárodního práva soukromého. A tak je možné pokračovat dále. Přesto je to regionální pohyb, který je tím základním a který do dnešních dnů ovlivňuje celkové uchopení mezinárodního práva soukromého, procesního a obchodního tak, jak je tato disciplína pěstována na katedře mezinárodního práva Právnické fakulty MU. Ostatně nelze jinak právě vzhledem k vnějšímu prostředí.

Pro Československou, později Českou, republiku je třeba zmínit tři jevy, které poznamenaly v tomto období námi sledovanou oblast. Prvým je rozpad RVHP a odstoupení České republiky z mezinárodních smluv, kterými byla do té doby v rámci této mezinárodní organizace vázána. Dalším momentem je zrušení monopolu zahraničního obchodu. Nadále nejenom specializované podniky zahraničního obchodu, ale obecně „podnikatelé“ mohou ve většině oblastí³⁷ navázat bez získání speciální licence vnější ekonomické vztahy a kontakty se zahraničními subjekty. Třetím silným impulsem je příprava České republiky na vstup do ES/EU a s tím spojená příprava i na vstup do postupně se vytvářejícího evropského justičního prostoru.

Pro oblast mezinárodního práva soukromého a procesního tak, jak jsme tuto oblast představili v předchozí části, znamená výše nastíněný vývoj i odpadnutí bádání a výuky v oblasti regionální unifikace spojené právě s RVHP. Odpadá rovněž výuka spojená

³⁷ Výjimkou je oblast obchodování s vojenským materiálem či kulturními statky, kde je nutné získat speciální licence (srov. Zákon č. 38/1994 Sb., o zahraničním obchodu s vojenským materiálem a o doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.; Zákon č. 71/1994 Sb., o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty. Později nahrazený dalšími zákony, které mimo jiné sladují tuto oblast i s politikou EU).

s problematikou Zákoníku mezinárodního obchodu, který je přijetím Obchodního zákoníku zrušen.³⁸ Naopak přibývá řada nových témat a oblastí.

V jiné naší publikaci jsme uvedli název kapitoly právě základními momenty, které představují tento jev: „Řím – Maastricht – Amsterdam – Nice – Lisabon –?“³⁹ Ano, jsou to mezinárodní smlouvy vázané na EHS/ES/EU, které vymezují prostor mezinárodní spolupráce v oblasti civilní justice a nastavují pravomoci orgánů této mezinárodní organizace, a to včetně pravomocí interpretačních. Ony názvy míst uvozují také časové etapy, v rámci nichž se oblast vyvíjela. Bez snižování významu ostatních etap představuje zlom tzv. Amsterodamská smlouva, vytvářející prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti. Od této chvíle lze hovořit o tvorbě evropského mezinárodního práva soukromého a procesního a komunitarizaci justičního prostoru.³⁹ Dochází k významné změně v institucionálních pravomocech. Orgány Evropských společenství získávají pro tuto oblast pravomoc vytvářet právní úpravu cestou vydávání aktů sekundárního práva v souladu s článkem 65.⁴⁰ K tomu se připojuje i pravomoc Soudního dvora Evropské unie k interpretaci aktů z této oblasti. Vývoj v dalších, dnes již téměř dvaceti letech, ukazuje na vysoký stupeň unifikace oblasti kolizní i procesní. Tato evropská regionální unifikace je dnes jádrem právní úpravy v členských státech. A vzhledem k tomu, že řada norem disponuje účinky *erga omnes*, tak nejenom v nich.

Přestože oblast národního práva ztrácí na významu díky tomu, že řada problematik je pokryta právě evropskými normami, není možné ji opomenout. V roce 2012 je přijat nový zákon o mezinárodním právu soukromém – zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.⁴¹ Samozřejmě evropské, a i mezinárodní normy potlačily jeho význam, nicméně zůstává nadále řada oblastí, pro které mělo smysl normu přijmout.

38 Zákon č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník, ve znění k přijetí zákoníku. In: *ASPI* [právní informační systém]. Wolters Kluwer [cit. 20. 8. 2019].

39 Prostor má dvě složky – *trestněprávní a civilní*. Zatímco trestněprávní justiční prostor zůstává ve třetím pilíři, civilní justiční prostor se přesouvá do pilíře prvního, komunitárního. Tímto získává právní regulace spolupráce v oblasti civilní povahu komunitární legislativy.

40 Článek 65: Opatření v oblasti justiční spolupráce v občanských věcech s důsledky na území jiného státu, přijímaná podle článku 67 a v míře nezbytné pro řádné fungování vnitřního trhu, zahrnují:

a) zlepšení a zjednodušení:

- systému doručování soudních a mimosoudních písemností do ciziny;
- spolupráce při provádění důkazů;
- uznání a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech včetně rozhodnutí v mimosoudních věcech;

b) podporu kompatibility norem členských států v oblasti kolizní a určování pravomocí;

c) odstraňování překážek dobrého fungování občanského soudního řízení, v případě nutnosti podporou kompatibility norem občanského práva procesního členských států.

41 Uvedený zákon byl přijat, byť existovaly pochybnosti o jeho smyslu. Naopak se obnovila i myšlenka o tom, že existence národních úprav brání nadnárodním unifikacím. Českou diskusi k této otázce uvádíme například: PAUKNEROVÁ, Monika, Michal TOMÁŠEK a kol. *Nové jevy v právu na počátku 21. století IV. Proměny soukromého práva*. Praha: Univerzita Karlova, 2009, s. 178–232. ISBN 978-802-461-687-2. (Zejména viz část IV – Proměny mezinárodního práva soukromého.)

Stabilní místo si uchovává tzv. nestátní právo – *lex mercatoria*, právo světových obchodníků atd. Jen jeho zdroje se mění. Výraznější roli hrají v rámci kontraktace všeobecné podmínky (například FIDIC) a tzv. obchodní termíny typu INCOTERMS.

Jak se projeví tyto změny na pedagogickém a vědeckém profilu disciplíny tak, jak je uchopena na katedře mezinárodního práva na Právnické fakultě MU? V první řadě je třeba říci, že se „rozšířil“ pedagogický prostor, který je této disciplíně dán. Od konce 90. let je zařazena do výuky mezinárodního práva soukromého a procesního i unijní legislativa. Ukázalo se, že materie se natolik rozrostla, že je vhodné část mezinárodně obchodně právní oddělit. V aktuální době je tedy vyučováno Mezinárodní právo soukromé I a Mezinárodní právo soukromé II, a to ve formě přednášek a cvičení. Ukončeno je zkouškou. Obsahem je problematika obecné části mezinárodního práva soukromého a procesního, zvláštní části kolizního práva, a to, jak pokud jde o problematiku evropskou, tak i zbytkově národní a samozřejmě i mezinárodní, pokud jde o mezinárodní smlouvy, kterými je ČR vázána, a celá oblast evropského procesního práva. Zkouška je realizována v podobě písemné a ústní. Od akademického roku 2017/2018 je využita pro písemnou část forma klauzury.

Právo mezinárodního obchodu se stalo samostatným předmětem. Jeho výuka je rozdělena do čtyř bloků: právní regulace světového obchodu, pokud jde o oblast mezinárodního ekonomického práva; právní regulace vnějších ekonomických vztahů, kde je analyzována jak problematika evropská, tak zbytkově národní; právní regulace státní a nestátní, pokud jde o mezinárodní obchodní transakce; řešení sporů v rámci mezinárodního rozhodčího řízení.

Vývoj zaznamenal nejenom obsah předmětů, ale také metody výuky. Od akcentu spíše právně dogmatického se přesunula do stejně hodnotného podílu výuky spíše dovednostní. Není to jen otázka práce s právními předpisy ve všech částech pedagogického procesu (tedy v části výuky i zkoušky), ale je to především forma písemného zkoušení typu klauzurní práce. Uchopení této metody, osvojení si pravidel sestavování klauzur, metodologie vyhodnocování atd. vedly ke zvýšení kvality výuky.

Posun zaznamenala i kvalita učebnic a dalších výukových materiálů. Je to trochu symbolické, ale vlastně v roce stého výročí založení fakulty byl dokončen proces vytvoření ucelené série učebnic, které pokrývají vyučovaná témata jako celky. Konkrétně je to oblast práva mezinárodního obchodu, problematika úvodních témat mezinárodního práva soukromého, evropské mezinárodní právo soukromé a procesní, a oblast rozhodčího řízení. Učebnice ukazují také na to, jak se vyvíjelo personální zabezpečení katedry – zatímco ve starších verzích jsou tyto publikace téměř výlučnou doménou prof. JUDr. Naděžd

Rozehnalové, CSc.,⁴² v posledních letech se na nových edicích podílí celý tým mezinárodního práva soukromého.⁴³

Otázka rozvoje pedagogického i vědeckého závisí na lidském potenciálu. I ten se zásadně obměnil. Postupně od devadesátých let na katedru přišli, působili jako asistenti či odborní asistenti JUDr. Radka Labíková/Honcová, Ph.D., JUDr. Zdeněk Kapitán, Ph.D., JUDr. Karel Sřelec, Ph.D. Následně odešli postupně do praxe. Byť JUDr. Karel Sřelec, Ph.D., s katedrou pracuje do dnešních dnů. Do praxe odchází také doc. JUDr. Otakar Eller, CSc. Nicméně přicházejí další mladí kolegové – absolventi doktorského studia, kteří působí na katedře – JUDr. Jiří Valdhans, Ph.D., JUDr. Klára Drličková, Ph.D., JUDr. Tereza Kyselovská, Ph.D. Nadále na oboru působí prof. JUDr. Naděžda Rozehnalová, CSc.

Uvést témata, kterými se katedra zajímá, není jednoduché. Obecně platí, že v oblasti pedagogické zvládají členové týmu celý rozsah problematiky, která je vyučována. Samozřejmě v oblasti výzkumné to takto nejde a jednotliví členové týmu se zaměřují výzkumně na různé oblasti.

Tereza Kyselovská – nejmladší člen týmu – se po jistých váháních a hledání tématu „našla“ zejména v problematice mezinárodního práva soukromého a procesního v e-prostředí, a s tím souvisejících otázek práva duševního vlastnictví.

Klára Drličková je výrazněji, byť ne jedinečně, zaměřena na oblast mezinárodního obchodu, pokud jde o mezinárodní rozhodčí řízení. Pravidelně připravuje studenty na prestižní soutěž VIS MOOT COURT a její publikační aktivita zahrnuje řadu položek z oblasti rozhodčího řízení.

Jiří Valdhans se výrazněji zaměřil na oblast kolizního práva, a to zejména obecné části kolizního práva a deliktímu právu.

Naděžda Rozehnalová má výraznější rozsah výzkumné činnosti. Prakticky přehled jejích publikací zasahuje v různých fázích jejího vývoje do všech oblastí, které dnes mezinárodní právo soukromé, procesní včetně rozhodčího a právo mezinárodního obchodu pokrývají.

Na závěr je nutné uvést, že mezinárodní právo soukromé a procesní má svůj vlastní obor doktorského studia. Nesporně lze dnes hovořit o doktorské škole.

42 ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Právo mezinárodního obchodu*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2010, 549 s. ISBN 978-80-7357-562-5; ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2013, 399 s. ISBN 978-80-7478-004-2.

43 ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Klára DRLÍČKOVÁ, Tereza KYSELOVSKÁ a Jiří VALDHANS. *Mezinárodní právo soukromé Evropské unie*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2018, 389 s. ISBN 978-80-7598-123-3; ROZEHNALOVÁ, Naděžda, Klára DRLÍČKOVÁ, Tereza KYSELOVSKÁ a Jiří VALDHANS. *Úvod do mezinárodního práva soukromého*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2017, 303 s. ISBN 978-80-7552-699-1.

Závěr

Závěrem mi dovolte (nejen čtenáři), ale i spoluautorka, říci několik více osobních slov. Mezinárodní právo soukromé a procesní se za dobu, po kterou působím na katedře, změnilo. Změnila se výuka, výzkumná témata, materiální zabezpečení a možnosti, které jsou dány učitelům i studentům. Výjezdy do zahraničí, které se staly běžnou možností, příjezdy zahraničních pedagogů, zahraniční a tuzemské vědecké projekty, skvěle vybavená knihovna atd., to vše jsou dnes věci, které jsou přijímány samozřejmě. Doufejme, že onen vývoj, který disciplína v posledních desetiletích zaznamenala, bude pokračovat nadále. A současně bude pokračovat i rozvoj této disciplíny na Právnické fakultě MU.